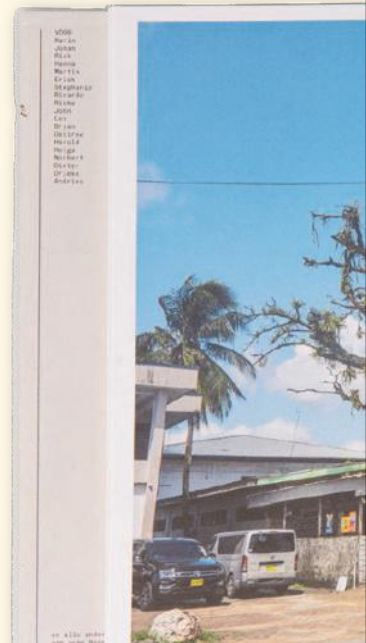

Fotografie

Van gabbermeisje tot steenbok. De mooiste fotoboeken van 2025

CULTUUR C12-13

ONLINE

Mi 'clo go

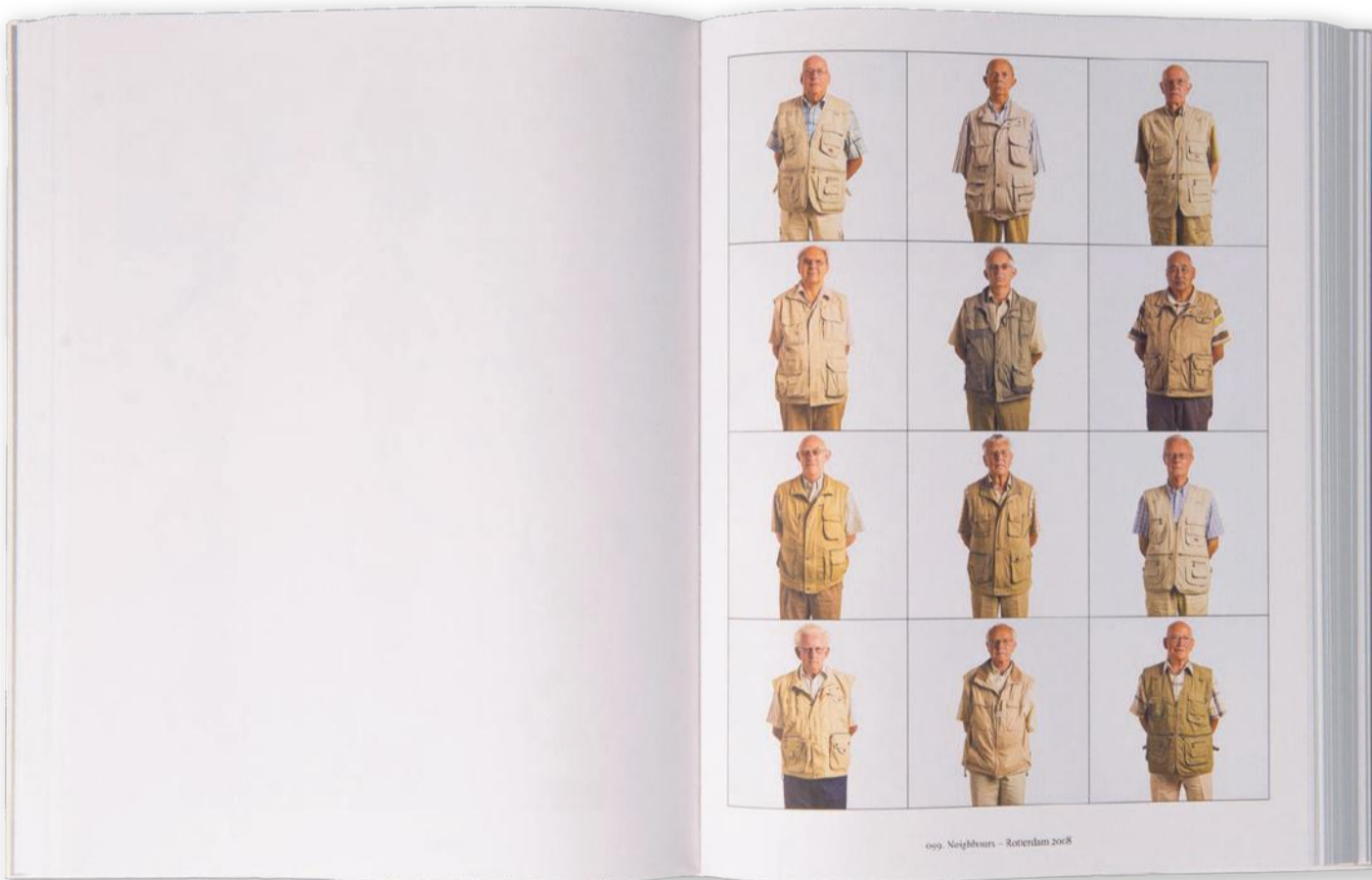
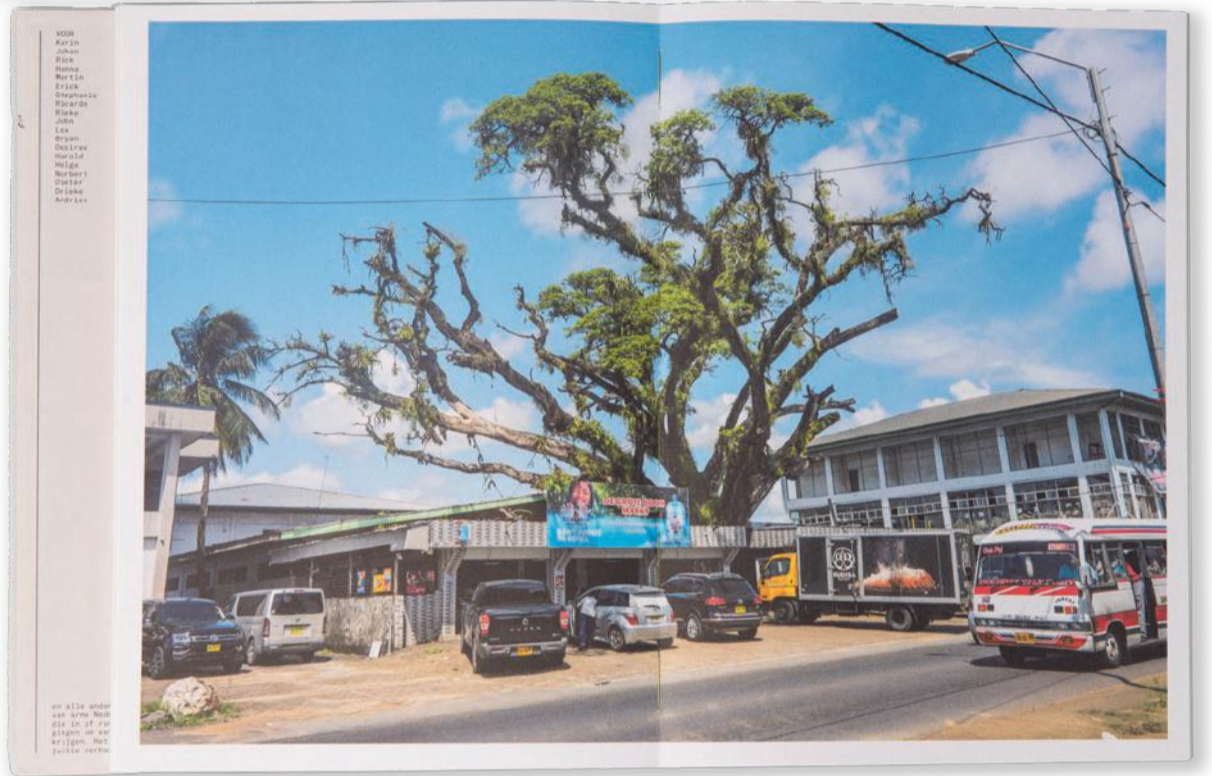
Toenma
van onli
uit de br

Stefan Verm

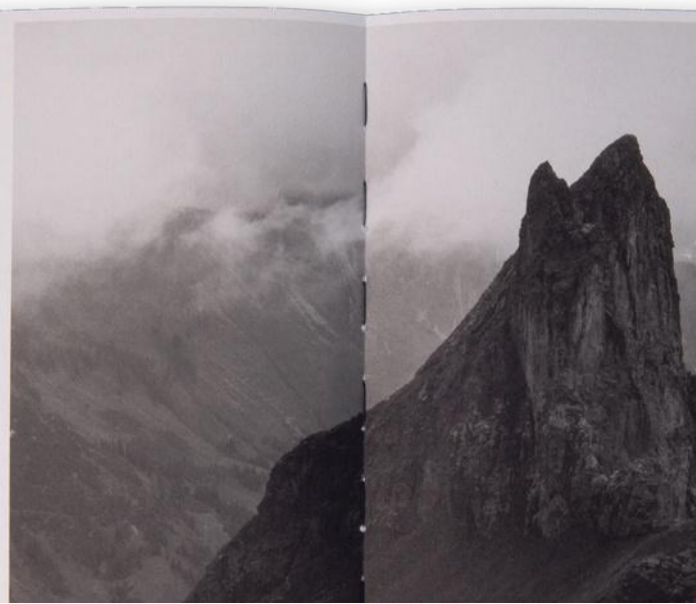
Dit zijn de mooiste fotoboeken van 2025

PAGINA C12-13

Cultu

CULTUREEL SUP

Kienjet & Van Zoetendaal: Pas de culte. Ontwerp: Willem van Zoetendaal. Van Zoetendaal Publishers, 288 blz. € 45,- *Pas de culte* ('geen dienst') is een fraaie compacte paperback met honderden foto's van gebedshuizen in Nederland en haar voormalige koloniën.

Mattie Boom & Hans Rooseboom: Amerikaanse fotografie. Ontwerp: Irma Boom. nai010 uitgevers, 320 blz. € 45,- Natuurlijk maakte gerenommeerd ontwerper Irma Boom geen brave, één-op-één-catalogus van de tentoonstelling *Amerikaanse fotografie* in het Rijksmuseum.

Blommers & Schumm: More. Ontwerp: Julie Peeters. Roma Publications, 240 blz. € 45,- Selectie uit bijna dertig jaar modedocumentatie van Blommers & Schumm. Atypisch voor een modeboek, typisch voor een duo dat het leuk vindt een beetje verwarring te stichten.

Erik Kessels & Karel De Mulder: Man. Ontwerp: Erik Kessels RVB Books, 768 blz. € 28,- Een man, op elke foto geflankeerd door twee, vier, zes of nog meer vrouwen, en hij op de plek waar hij het liefst lijkt te staan: precies in het midden. Simpel concept, spannende uitwerking.

Verena Blok: Love Shit. Ontwerp: Sandra Kassenaar. Fw:Books, 80 blz. € 37,50 Met documentaire fotografie en tekst – verhalen die ze verzamelde tijdens haar werk in een abortuskliniek in Nederland – construeert Verena Blok intieme portretten van zwangere vrouwen.

Anaïs López: the Turtle and the Monk. Ontwerp: Teun van der Heijden. Uitgave in eigen beheer. Twee-in-één-boek: 104 + 216 blz. € 275,- Het is een boek, maar met de handgemaakte houten cover, foto's, tekeningen, bijzondere druktechnieken eigenlijk meer een kunstwerk.

Wat zijn de mooiste fotoboeken van 2025?

Fantastisch beeld van Versluis en Uyttenbroek speelt met subculturen

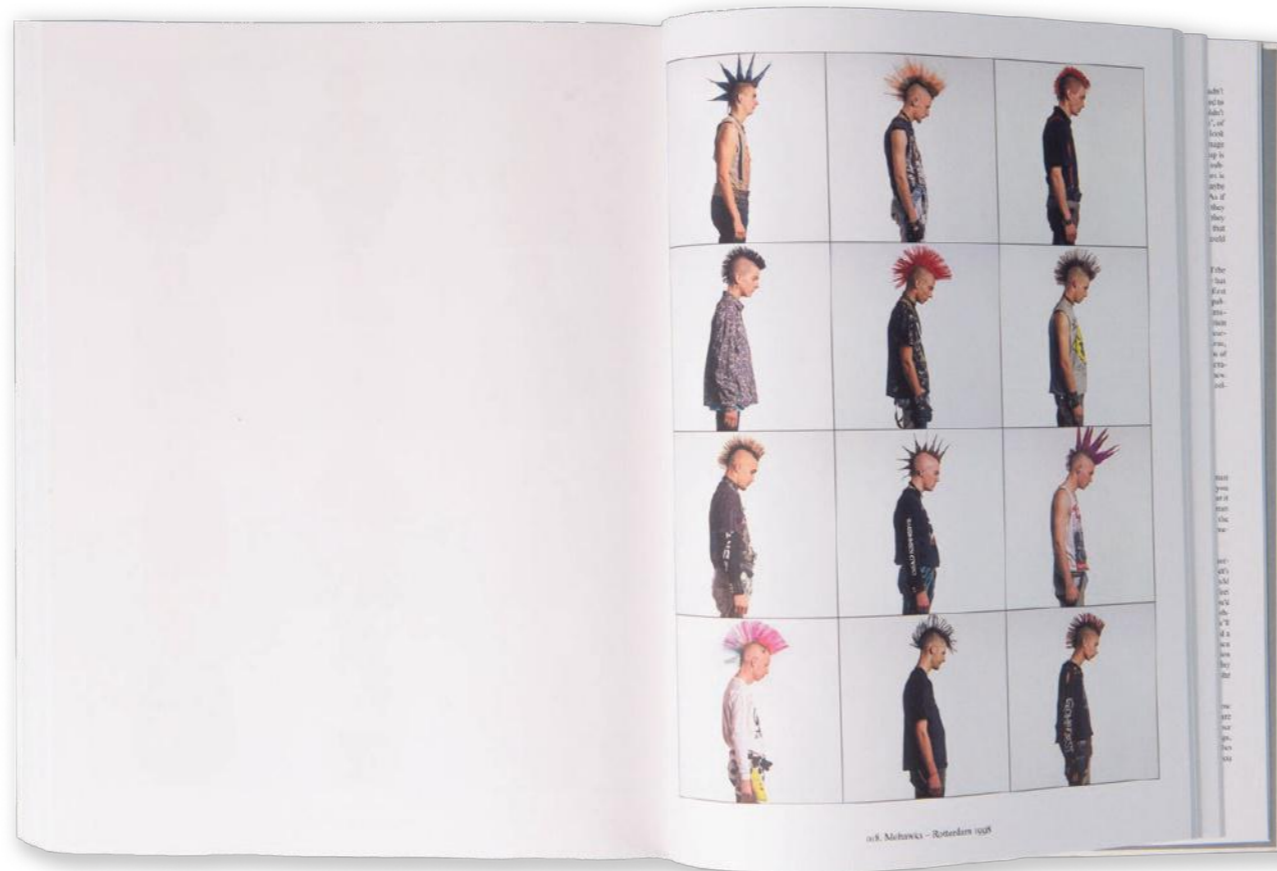
Op fotobeurs Paris Photo, dit najaar in Parijs, was er bij galerie Madé van Krimpen naast een aantal *Exactitudes*-foto's ook werk te zien van modeontwerper Duran Lantink, sinds april creatief directeur van modehuis Jean Paul Gaultier. Lantink presenteerde er een aantal fotocollages die hij in 2013 bij zijn afstuderen aan de Gerrit Rietveld Academie had gemaakt. Het waren stroken beeld uit *Exactitudes* waarin hij van alles mixte; gabbermeisjes met hanenkam-punkers met rockers – niet verwonderlijk, Lantink ontwierp eerder collecties waarin hij allerlei merken aan elkaar naaide: een rok van Calvin Klein aan een top van Rick Owens, met één mouw van Moncler. Lantink is niet de enige modeontwerper die inspiratie vond in de iconische serie *Exactitudes* van het Rotterdamse duo Ari Versluis (64) en Ellie Uyttenbroek (60). Demna, creatief directeur van Balenciaga, baseerde er de collectie voor najaar 2017 van zijn toenmalige merk Vetements op.

Het concept van *Exactitudes*, een samentrekking van 'exact' en 'attitudes', is even

simpel als doeltreffend: in een vast grid worden steeds twaalf mensen in ongeveer dezelfde outfit afgebeeld. Van Rotterdamse fitboys tot Chinese meisjes in trainingspakken, van goth-girls tot Parijse sappers – feilloos laten Versluis en Uyttenbroek ons zien dat, hoezeer we ook denken dat we uniek zijn, we allemaal onderdeel zijn van een (sub)cultuur met (kleding)codes die nauwer luisteren dan we misschien willen toegeven.

Na dertig jaar straatstijl spotten en zes eerdere boeken (in 2002 verscheen de eerste met 58 series, in 2014 de laatste met 154 series – allemaal uitverkocht) is er nu de 'final edition', met 202 series. De eerste stamt uit 1994, met veertig (de enige uitzondering) foto's van mannelijke gabbers, de laatste uit 2025 is een grid van twaalf crossdressers en trans vrouwen. Achterin staan interviews met bekende (Lidewij Edelkoort, Demna) en onbekendere mensen die geportretteerd werden, én er is een complete namenlijst van iedereen die poseerde. Een explosie van kleur en stijl en een fantastisch overzicht, strak en systematisch vormgegeven – ik had niet anders verwacht.

Ari Versluis en Ellie Uyttenbroek: Exactitudes – Final edition. Ontwerp: Pieter Vos/75B. nai010 uitgevers, 440 blz. € 65,-

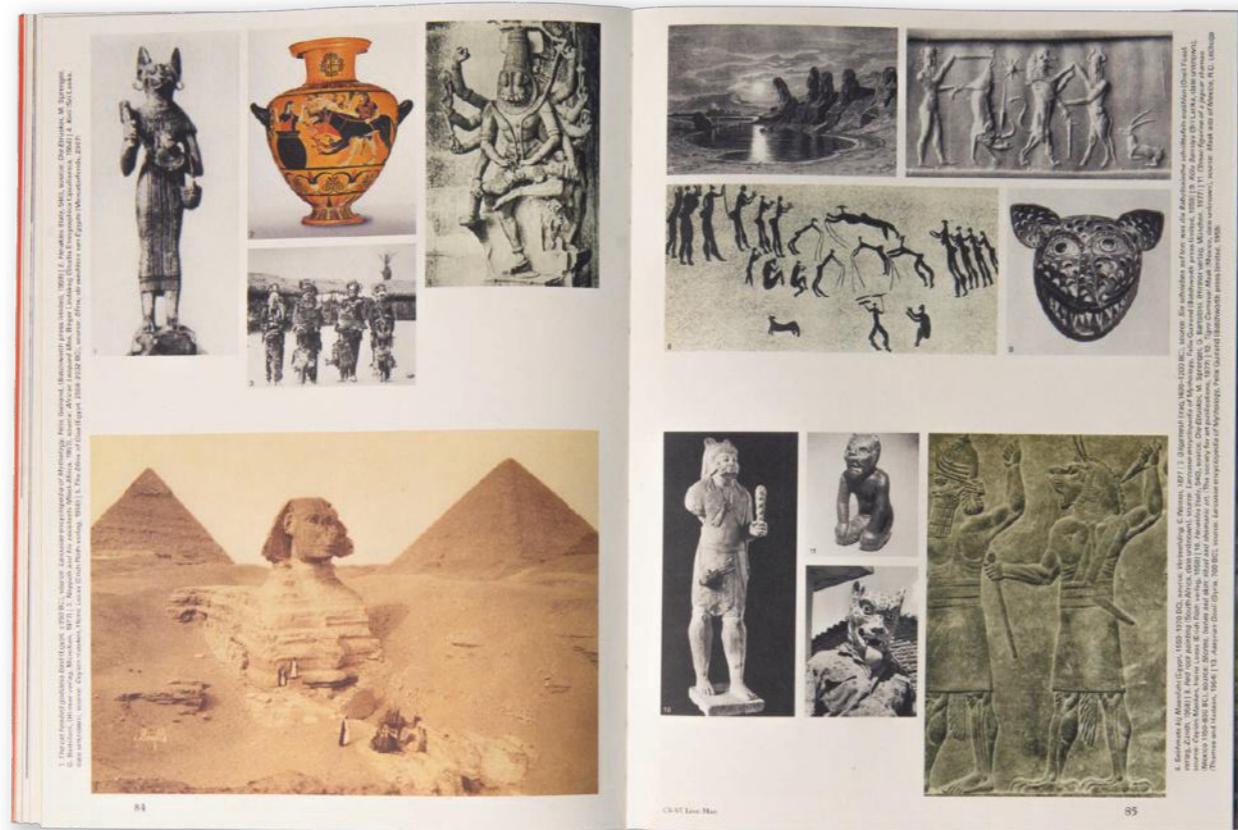

Wat zijn de oerbeelden van de toekomst? Daan Paans doet de kijker verwonderen

Pantha Rhei, een gezegde dat is toegeschreven aan de Griekse filosoof Heraclitus, betekent zoiets als: alles is voortdurend in beweging. De aarde draait, het heelal drijft uit en krimpt in, water stroomt. Daan Paans (40) onderzoekt in het fascinerende en gelaagde *Floating Signifiers* hoe die veranderlijkheid ook tot uitdrukking komt in onze beeldcultuur, en hoe die veranderingen worden beïnvloed door een 'complexe reeks factoren', variërend van Darwins evolutietheorie tot de industriële revolutie tot kolonialisme. Paans doet dat aan de hand van negen casestudies, waarin hij niet alleen het oerbeeld van voorwerpen (archetypes van onder andere neushoorns en afgodsbeelden) onderzoekt, maar ook dat van de toekomst. Zo zoomt Paans in op de eik, die we zien op middeleeuwse tapijten, op tientallen schilderijen en tekeningen

uit onder andere de 17de (Jan van Goyen) en 19de eeuw (Caspar David Friedrich) en die voorkomt in hedendaagse games zoals *The Sims* en *Valheim*. Deze uit ruim 500 jaar cultuurgeschiedenis geplukte beelden gebruikt hij als dataset in speciale software, die voorspelt hoe wij over 450 jaar een eik zullen afbeelden. Het resultaat: de computergeneerde *Oak Tree 2472*, die, groener dan groen, met stam, takken en blaadjes, een eik staat na te doen, maar die ook iets *unheimisch* heeft omdat het zo overduidelijk artificieel is.

Met mysterieuze afbeeldingen op de oranje linnen omslag en de vele historische afbeeldingen in het boek, gecombineerd met foto's en computergeneerde beelden van Paans, voelt het boek als een heerlijk spannende archeologische ontdekkings-tocht met scifi-randjes. Het laat zien hoe complex visueel materiaal kan zijn, zowel qua productie als qua perceptie.

Daan Paans: Floating Signifiers. Case studies on image, origin and representation. Ontwerp: Rob van Hoesel. The Eriskay Connection, 160 blz. € 40,-

FOTOGRAFIE In een fotoboek kan een trend, verhaal of zelfs een hele geschiedenis op een krachtige of originele manier tot uitdrukking worden gebracht. Ook dit jaar verschenen er weer vele inspirerende werken.

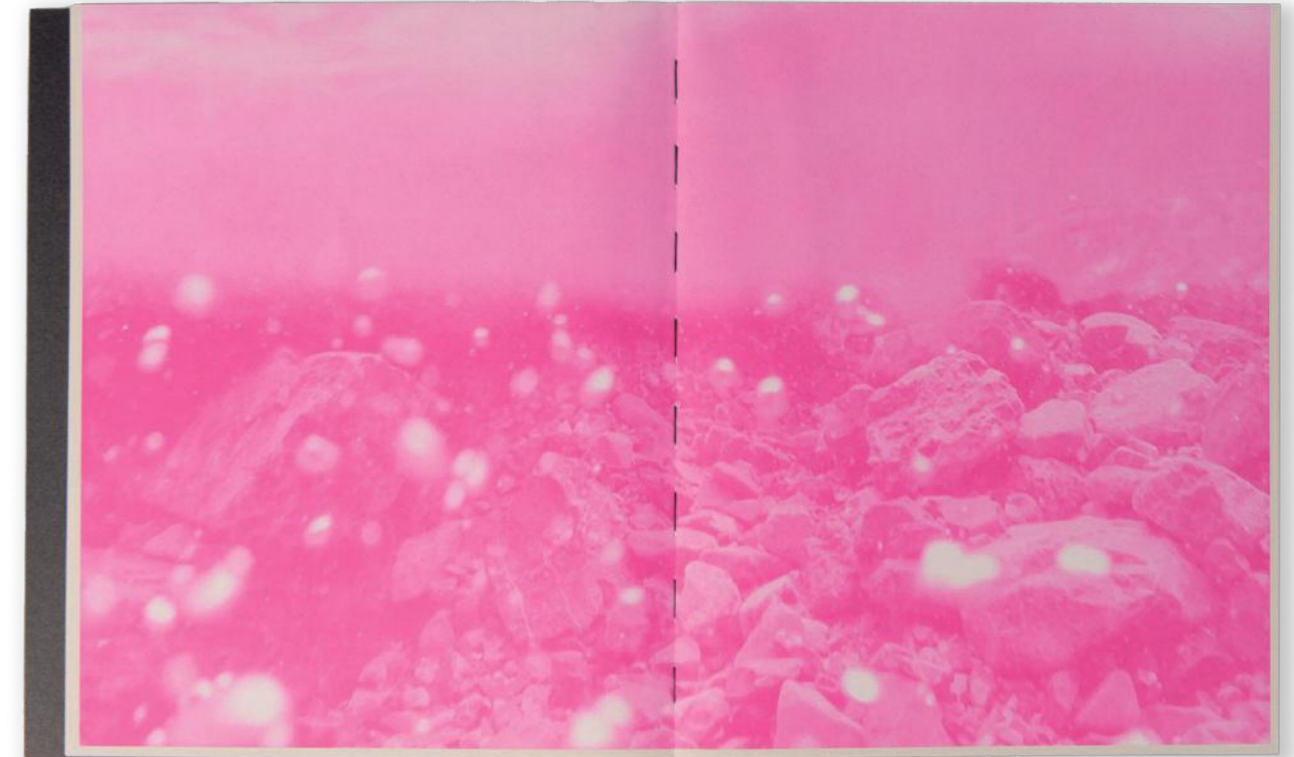
Door **Rianne van Dijk**

Rick van der Klooster brengt de bergen van zijn jeugd vol gevoel tot leven

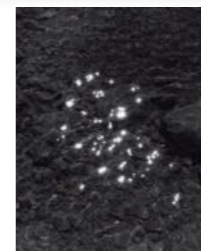
Rick van der Klooster (30) begon met fotograferen toen hij op zijn vijftiende een camera van zijn moeder kreeg, zo vertelde hij eerder aan NRC: „Zonsondergangen, de bergen in Oostenrijk waar ik met mijn moeder naartoe ging. Mijn vader was al overleden toen ik 6 was, zij overleed op mijn 18de. Daarna werd fotografie steeds meer een middel waarmee ik onderzocht hoe ik met dat idee van vergankelijkheid moest omgaan.“ De bergen waren lange tijd een plek waar hij niet naartoe durfde, alsof hij, daar waar ze altijd samen waren, haar dan écht zou verliezen. In juli 2018, vijf jaar na de dood van zijn moeder, en inmiddels student aan de AKV St. Joost in Breda, keerde Van der Klooster terug naar de bergen van zijn jeugd. Hij fotografeerde er, ook in de jaren erna, water zo kristalhelder dat het zonlicht erin weerkaatst, een eenzame steenbok op een rots, bomen, bergen, de maan, een bergbeek. Een boek over natuur en over rouw, alles in prachtig en

stemmig zwart-wit, met meer zwart dan wit. De foto's ademen een zware romantiek, zijn dan weer gek en speels (iemand banjert als een bosmonster door het woud) of zacht en lief (een paardenhoofd, van zo dichtbij gefotografeerd dat je de haren kan tellen).

Vormgever Hans Gremmen was verrast hoe Van der Klooster binnen het „uitgekauwde genre van de zwart-wit landschapsfotografie een eigen stem vond“, en wilde er vooral geen standaard natuurfotoboek van maken, vertelt hij aan de telefoon. Door het boek te beginnen en te eindigen met knalroze pagina's, waarop soms bijna abstracte fragmenten van de foto's in negatief zijn afgedrukt, word je als kijker gelijk op scherp gezet. Die roze pagina's zitten aan de bovenkant dicht, als je ze omslaat kieren er een paar woorden tekst aan de onderkant. Een gedicht van Van der Klooster over zijn moeder, een beetje verstopt. Alsof het een geheim briefje is, eigenlijk niet voor onze ogen bestemd. Ontroerend!

Rick van der Klooster: Between the Mountain and the River. Ontwerp: Hans Gremmen. Fw:Books, 128 blz. € 37,50

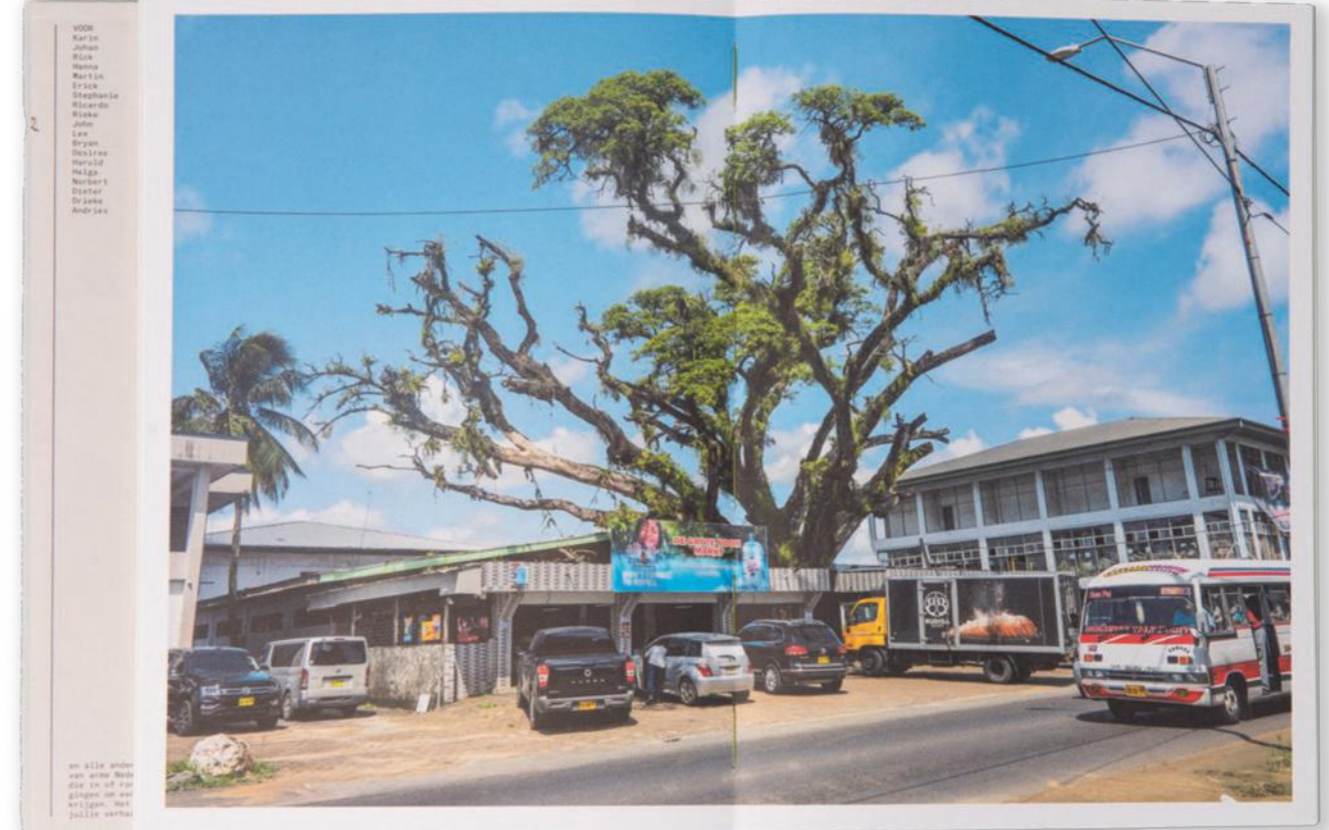

De grote boom geeft een onbekende geschiedenis met helderheid weer

In mei en juni 1845 vertrekken vier zeilschepen vanuit Amsterdam naar Suriname, met in totaal 384 arme Nederlandse immigranten aan boord. Alleen maar hopen ze in het nieuwe land een bestaan op te bouwen als boer. In 2025 was het 180 jaar geleden dat deze *Boeroes* arriveerden – en voor die gelegenheid zocht fotograaf Ton Groot Haar (68) zo'n honderd afstammelingen op om ze te portretteren. Hij fotografeerde hun gezinnen, de grond die ze verbouwen, hun beesten en hun huizen, en dook in hun familiegeschiedenissen. In het boek *De Grote Boom* zien we behalve zijn eigen foto's ook 19de-eeuwse portretten van de Surinaamse fotograaf Julius Muller (1846-1902), en er zijn interviews en teksten over de geschiedenis van de Boeroes.

Hoe geef je zo'n gelaagd verhaal vorm? Ontwerper Suze Swarte heeft een fascinatie voor lijstjes, verzamelingen, patronen. Ze kon haar hart ophalen met de indexen achterin het boek, met onder andere

een complete namenlijst van de 253 (!) migranten die in die eerste jaren overleden. Ze zet het verhaal enerzijds bijna filmisch neer: zo begint het boek met foto's van een dichtbegroeide, zompige jungle – waardoor je gelijk de ontzetting voelt van de arriverende Nederlanders aan wie een boerderij, een stuk land en veewas beloofd – maar er was niets. „Anderszijds is dit ook de ontsluiting van een dossier“, vertelt ze aan de telefoon. „Voor de archiefmatige informatie – de indexen, namen, bijschriften – koos ik een functionele, typemachine-achtige letter, de GT America Mono. Voor de verhalen teksten gebruikte ik de schreefloze Lyon Text, die prettig leesbaar en toegankelijk is.“ In de stofomslag – een groot vel dat om het boek is gevouwen – staan aan de binnenzijde 84 portretten van alle Boeroes die Groot Haar portretteerde, wat het dossierachtige karakter versterkt. Knap hoe Swarte, samen met Groot Haar, deze interessante, complexe en vrij onbekende geschiedenis met enorme helderheid weet weer te geven.

Ton Groot Haar: De grote boom. Het vergeten verhaal van de boeroes in Suriname. Ontwerp: Studio Suze Swarte. Lecturis, 272 blz. € 35,-

